

УДК 338.24:330.567.22

JEL D14

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-4-7>

Олександр Миколайович ЛОЗИЧЕНКО,

кандидат економічних наук, докторант,
Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4623-4227>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Державне регулювання економіки є невід'ємною частиною економічної політики країни, оскільки дає можливість на основі втручання в господарські процеси досягати поставлених стратегічних та тактичних цілей. В сучасних умовах державне регулювання економіки є системою, яка відображає відносини фактично у всіх сферах та галузях національного господарства. Особливу роль у системі державного регулювання економіки відіграє підсистема впливу на економічну поведінку домогосподарств різними методами та інструментами з метою формування бажаної її моделі. Насамперед важливими залишаються питання регулювання заощаджень цих економічних суб'єктів в межах національної економіки, які формують основу інвестиційного розвитку країни, що обумовлено значними обсягами таких ресурсів, збереженням великої їх частки в неорганізованому вигляді.

У статті проведено дослідження теоретико-методологічних положень функціонування та трансформації системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. Також розглянуто сутність зазначеної системи, її мету, функції, властивості та інші системні ознаки. Це дозволило поглибити саме теоретичні аспекти системи державного регулювання заощаджень домогосподарств, конкретизувати напрями її функціонування у стохастичному економічному середовищі. Встановлено також, що існування окресленої системи є об'єктивно необхідним для ефективного впровадження національної стратегії економічного розвитку, оскільки саме домогосподарства формують інституціональний базис існування національної економіки.

На основі розгляду принципів державного регулювання економіки, аналізу ключових принципів функціонування механізму

трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиційні ресурси було конкретизовано принципи системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. Такі принципи були розподілені на три групи: принципи формування, принципи функціонування та принципи розвитку, обґрунтовано зміст кожної із окреслених груп та конкретизовано принципи, які належать до них.

Ключові слова: державне регулювання, державне регулювання економіки, система, принцип, система державного регулювання заощаджень домогосподарств.

Oleksandr LOZYCHENKO

PhD in Economics, Doctoral Student (Economics),
Higher Educational Institution «Academician
Yuriy Bugay International Scientific and technical university»

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PROVISIONS OF THE FUNCTIONING AND TRANSFORMATION OF THE STATE REGULATION SYSTEM OF HOUSEHOLDS' SAVINGS

State regulation of economy is an integral part of the country's economic policy, as it makes it possible to achieve strategic and tactical goals based on the interference in economic processes. In current conditions, state regulation of economy is a system that reflects relations in virtually all spheres and branches of the national economy. A special role in the state regulation system of economy is played by the subsystem of influencing economic behavior of households by various methods and tools to form the desired model of it. First, the issues of regulating savings of these economic entities within the national economy remain important, which form the basis of the country's investment development, which is due to a significant number of these resources, and maintaining large share of them in an unorganized form.

Within the article, theoretical and methodological provisions of the functioning and transformation of the state regulation system of households' savings are researched. The essence of this system, its purpose, functions, properties and other system features are also considered. This made it possible to deepen theoretical aspects of the state regulation system of households' savings, to specify the directions of its functioning in a scholastic economic environment. It is also established that the existence of the outlined system is objectively necessary

for effective implementation of the national strategy of economic development, since it is households that form the institutional basis for the national economy existence.

Based on the consideration of the principles of state regulation of economy, the analysis of the key principles of the mechanism functioning for transforming households' savings into investment resources, principles of the state regulation system of households' savings were specified. These principles were divided into three groups, namely: principles of formation, principles of functioning and principles of development, the essence of each of the outlined groups is substantiated, and principles related to each of them are specified.

Keywords: state regulation, state regulation of economy, system, principle, state regulation system of households' savings.

Постановка проблеми. Державне регулювання економіки є невід'ємною частиною економічної політики країни, оскільки дає можливість на основі втручання в господарські процеси досягати поставлених стратегічних та тактичних цілей. Ефективність такого регулювання є важливою частиною дієвості зазначеної політики, визначає якість роботи органів державної влади і місцевого самоврядування та їхню здатність здійснювати раціональний вплив на роботу суб'єктів господарювання.

У сучасних умовах державне регулювання економіки є системою, яка відображає відносини фактично в усіх сферах та галузях національного господарства, оскільки держава сьогодні здійснює активне втручання у функціонування всіх без винятку економічних суб'єктів. Особливу роль у системі державного регулювання економіки відіграє підсистема впливу на економічну поведінку домогосподарств різними методами та інструментами з метою формування бажаної її моделі. Насамперед важливими залишаються питання регулювання заощаджень цих економічних суб'єктів в межах національної економіки, які формують основу інвестиційного розвитку країни, що зумовлено значними обсягами таких ресурсів, збереженням великої їх частки в неорганізованому вигляді. Це актуалізує питання поглиблення теоретичних та методологічних положень функціонування і розвитку системи державного регулювання заощаджень домогосподарств, визначення її системних ознак, функцій, основних принципів, дотримання яких сприятиме розвитку такої системи, забезпеченню підвищення рівня її ефективної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковцями вже проведено значну кількість досліджень у сфері формування та використання заощаджень домогосподарств. Окремі питання регулювання окреслених процесів розглядали вчені у своїх роботах: Лозиченко О. [6, 7], Попело О. В., Холявко Н. І., Дубина М. В., Тарасенко А. В. [9], Сенишин О. С., Горинь М. О., Кундицький О. О. [12], Шапошников К. С., Котелевець Д. О. [14] та ін.

Проте питання дослідження державного регулювання заощаджень домогосподарств як цілісної системи, яка постійно змінюється, удосконалюється та адаптується під зовнішні умови є недостатньо обґрунтованими. Поглиблення потребують також методологічні засади, зокрема базові принципи функціонування та трансформації системи такого регулювання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень функціонування та трансформації системи державного регулювання заощаджень домогосподарств.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо дослідження з обґрунтування теоретичної сутності системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. Цілком логічно, що така система відображає всі процеси та компоненти, які пов'язані між собою і взаємодіють у процесі формування та використання домогосподарствами своїх заощаджень. Специфічні риси цієї системи зумовлені насамперед особливостями функціонування системи державного регулювання економіки як цілісної і невід'ємної частини економічної політики, специфічними рисами процесів створення і використання заощаджень домогосподарств, чинниками формування моделі економічної поведінки цих суб'єктів господарювання.

Загалом, враховуючи представлені в науковому просторі концепції розгляду категорій «державне регулювання економіки», «заощадження домогосподарств», систему державного регулювання заощаджень домогосподарств можна розглядати як сукупність компонентів, які взаємодіють між собою, формують єдиний простір відносин, які виникають у результаті впливу органів державної влади, місцевого самоврядування на економічну поведінку домогосподарств з метою формування в них власних, тимчасово вільних фінансових ресурсів, які не використовуються для поточного споживання, а зберігаються для використання у майбутньому [6; 7, С. 16]. На рис. 1 подано теоретико-методологічну модель функціонування та розвитку системи державного регулювання заощаджень домогосподарств.

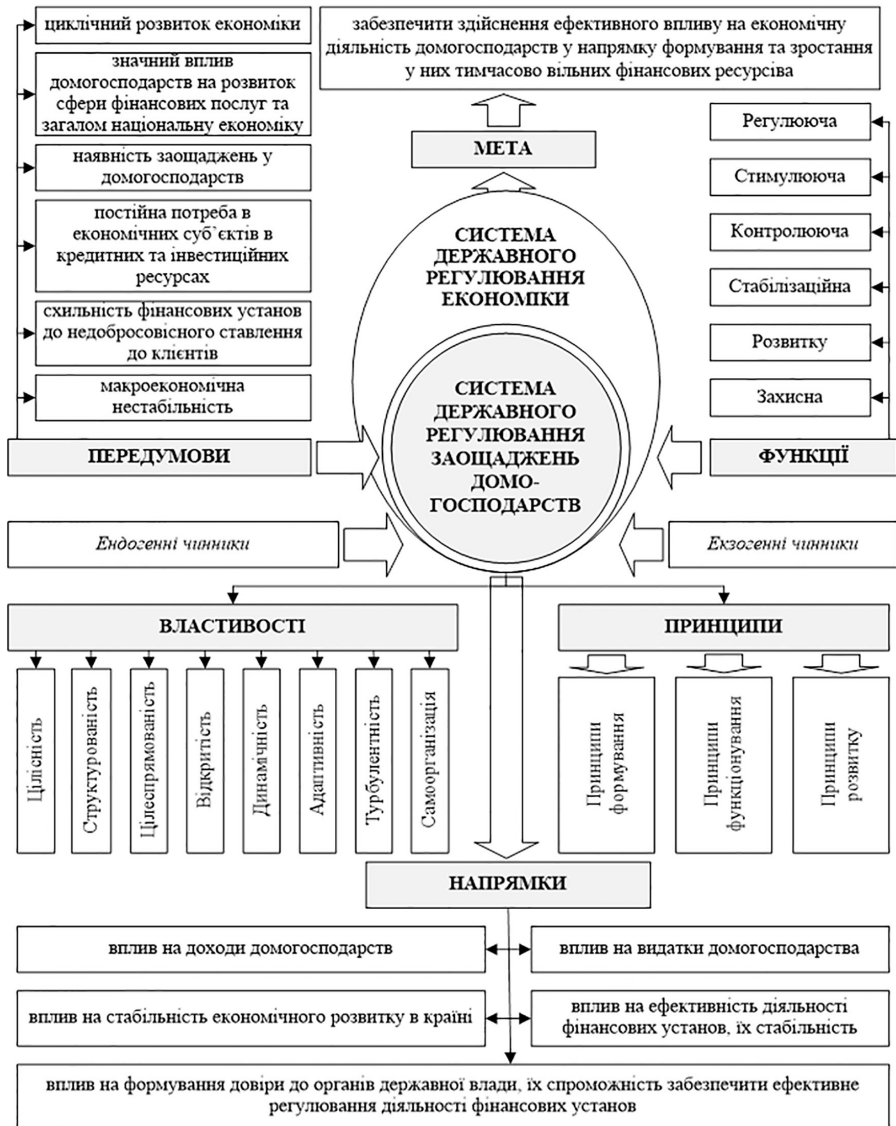

Рис. 1. Теоретико-методологічна модель системи державного регулювання заощаджень домогосподарств

Джерело: складено автором на основі [3; 5; 8; 14]

Беззаперечно, можна стверджувати, що система державного регулювання заощаджень домогосподарств функціонує та змінюється насамперед на основі базових принципів, які визначають особливості її розвитку в зовнішньому середовищі. Розглянемо сукупність таких принципів більш детально.

Звичайно у своєму функціонуванні зазначена система враховує базові принципи державного регулювання економіки, розвитку сфери фінансових послуг, функціонування домогосподарств як економічних суб'єктів у системі національного господарства. Розглянемо окремі підходи до виокремлення та систематизації основних принципів державного регулювання економіки та господарської діяльності.

У Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» у статті 4 зазначається, що принципами державної регуляторної політики є: доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість та врахування громадської думки [10].

У статті 3 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» визначені такі принципи: пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду, рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання, гарантування прав та законних інтересів кожного суб'єкта господарювання, об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду, здійснення державного нагляду лише за наявності підстав, відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду, неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду, невторучання органу державного нагляду в діяльність суб'єкта господарювання, відповідальності органу державного нагляду та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства, дотримання умов міжнародних договорів України, незалежності органів державного нагляду від політичних партій, наявності одного органу державного нагляду у складі центрального органу виконавчої влади, орієнтованості державного нагляду на запобігання правопорушенням у сфері господарської діяльності, недопущення встановлення планових показників чи будь-якого іншого планування щодо притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності та застосування

до них санкцій, здійснення державного нагляду на основі принципу оцінки ризиків та доцільності [11].

О. Чечель пропонує визначальними принципами державного регулювання економіки вважати такі: науковість, погодження інтересів, цілеспрямованість, пріоритетність та доцільність, системність, комплексність, принцип гнучкості й адаптації, достатності, принципи організаційно-правового й економіко-організаційного забезпечення, а також принципи поступовості та етапності здійснення державного регулювання економіки, пріоритету права над економікою, єдності економіки і політики, ефективності, прозорості, відповідальності [13].

У свою чергу, аналізуючи методологічні особливості функціонування системи державного регулювання заощаджень домогосподарств, важливо також проаналізувати базові принципи трансформації таких ресурсів в інвестиції. Саме окреслена трансформація є невід'ємною частиною функціонування фінансового ринку в країні, її фінансової системи і загалом національної економіки. Отже, наприклад, В. Г. Купченко зауважує, що основними принципами функціонування механізму трансформації заощаджень в інвестиції є: ефективності, інформаційної прозорості, безпеки, балансування ризиків, забезпеченості, цілеспрямованості, відповідності, множинності форм [4].

З. М. Бурик, А. В. Лисачок, розглядаючи особливості регулювання процесу сталого розвитку, пропонують до принципів державного регулювання такого розвитку віднести такі: принцип взаємозалежності, принцип різноманітності, принцип ресурсозатратності, права й обов'язки включають у себе розуміння важливості універсальних прав і визнання, що наші дії можуть мати наслідки для нинішнього й майбутніх поколінь [1, С. 18].

На рис. 2 подано сукупність основних принципів формування, функціонування та розвитку системи державного регулювання заощаджень домогосподарств.

Розглянемо подані на рис. 2 принципи системи державного регулювання заощаджень домогосподарств детальніше. Як видно з рис. 2, вони були систематизовані у три великі групи: принципи формування, функціонування та розвитку. Такий розподіл обумовлений відмінністю особливостей функціонування такої системи на різних етапах її розвитку. Проаналізуємо окреслені групи більш детально.

Принципи формування – сукупність принципів, яких необхідно дотримуватися на початкових етапах формування системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. Зазначені принципи формують основу такої системи, визначають специфічні риси її зародження, можуть змінюватися, можлива також зміна їх сукупності. Кількість таких принципів у групі визначається різними чинниками, у якому така система зароджується і поступово змінюється.

Варто зауважити також, що принципи формування також виявляються поступово на початкових етапах створення системи державного регулювання розвитку заощаджень домогосподарств, наявність окремих елементів такого регулювання в системі загалом державного регулювання економіки не свідчить, про наявність зазначеної системи. При цьому вплив на економічну поведінку домогосподарств з метою формування необхідної їй моделі є об'єктивно необхідним, досліджуються вже тривалий період науковцями, і постійно здійснюється органами державної влади та місцевого самоврядування незалежно від рівня розвитку економіки.

Принципи функціонування – сукупність принципів, які варто враховувати вже в процесі функціонування сформованої системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. Ці принципи важливі для забезпечення поточної роботи цієї системи, ефективного використання методів та інструментів для впливу на економічну поведінку домогосподарств у результаті поступового впровадження основних стратегічних та тактичних цілей національної стратегії економічного розвитку країни.

Принципи розвитку – сукупність принципів, на які доцільно звертати увагу при поступовій, досить глобальній, трансформації системи державного регулювання заощаджень домогосподарств, забезпечення її оновлення, удосконалення з метою формування нових та використання діючих методів та інструментів на модель економічної поведінки домогосподарств. Безпосередньо окреслена група принципів визначається новими тенденціями у функціонуванні загальної системи державного регулювання економіки, зміною способів впливу на окреслених економічних суб'єктів, трансформаційними та модернізаційними процесами в розвитку фінансових установ, фінансової системи країни загалом.

Рис. 2. Принципи системи державного регулювання заощаджень домогосподарств

Джерело: складено автором з урахуванням [2; 9; 12]

Висновки та пропозиції. У статті проведено дослідження теоретико-методологічних положень функціонування та трансформації системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. Встановлено, що така система є невід'ємною частиною загальної системи державного регулювання економіки, є важливою з позиції формування, раціональної з точки зору розбудови національної економіки, моделі економічної поведінки зазначених суб'єктів. У статті розглянуто сутність зазначеної системи, її мету, функції, властивості та інші системні ознаки. Це дозволило поглибити саме теоретико-методологічні аспекти системи державного регулювання заощаджень домогосподарств,

конкретизувати напрями її функціонування в стохастичному економічному середовищі. Встановлено також, що існування окресленої системи є об'єктивно необхідним для ефективного впровадження національної стратегії економічного розвитку, оскільки саме домогосподарства формують інституціональний базис існування національної економіки, відіграють одну з ключових ролей у розвитку фінансової системи.

На основі розгляду базових принципів державного регулювання економіки, аналізу ключових принципів функціонування механізму трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиційні ресурси було конкретизовано принципи системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. Зокрема, вони були розподілені на три групи: принципи формування, принципи функціонування та принципи розвитку, обґрунтовано зміст кожної з окреслених груп та конкретизовано принципи, які відносяться до кожної із них. Це дало можливість поглибити теоретико-методологічні аспекти розвитку зазначеної системи, описати умови її подальшого функціонування та трансформації.

© **Лозиченко О. М., 2023**

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурик З. М., Лисачок А. В. Основні принципи державного регулювання сталим розвитком. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2020. № 1. С. 13-19. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/3>.
2. Грицюк П. М., Джоші О. І., Гладка О. М. Основи теорії систем управління : навч. посіб. Рівне : НУВГП. 2021. 272 с.
3. Дубина М. В., Тарасенко О. О., Тарасенко А. В. Формування депозитної поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг. Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк». 2021. 212 с.
4. Купченко В. Г. Теоретичні основи механізму трансформації заощаджень населення в інвестиції в національну економіку. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2279>.
5. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка. 2005. 124 с.
6. Лозиченко О. Застосування системного підходу до обґрунтування сутності системи державного регулювання заощаджень домогосподарств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-51>.

7. Лозиченко О. Теоретичні положення реалізації державного регулювання заощаджень домогосподарств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 1(29). С. 14-21. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1\(29\)-14-21](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1(29)-14-21).

8. Попело О. В., Дубина М. В., Тарасенко А. В. Державне регулювання розвитку інноваційно-інформаційних технологій у сфері фінансових послуг. *Бізнес Інформ*. 2023. №9. С. 241 – 248. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-241-248>.

9. Попело О. В., Холявко Н. І., Дубина М. В., Тарасенко А. В. Вплив інноваційно-інформаційних технологій фінансових установ на трансформацію фінансової поведінки домогосподарств. *Проблеми економіки*. 2022. № 1. С. 105 – 112.

10. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.

11. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закону України від 05.04.2007 № 877-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#doc_info.

12. Сенишин О. С., Горинь М. О., Кундицький О. О. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. 334 с.

13. Чечель О. Принципи та механізм державного регулювання економіки. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 13. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26787/chechel.pdf>.

14. Шапошников К. С., Котелевець Д. О. Роль державного регулювання у розвитку цифрової економіки. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (12 травня 2022 р.). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т. 2022. С. 58 – 61.

REFERENCES

1. Buryk, Z.M., Lysachok, A.V. (2020). Osnovni pryntsyipy derzhavnoho rehuliuвання stalym rozvytkom [Basic principles of state regulation of sustainable development]. *Dnipro scientific journal of public administration, psychology, law*. No. 1. Pp. 13-19. available at: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/3>.

2. Hrytsiuk, P.M., Dzhoshi, O.I., Hladka, O.M. (2021). Osnovy teorii system upravlinnia [Fundamentals of the theory of control systems]. Rivne: NUVHP. 272 p. (in Ukrainian).

3. Dubyna, M.V., Tarasenko, O.O., Tarasenko, A.V. (2021). Formuvannya depozytnoi povedinky domohospodarstv na rynku finansovykh posluh [For-

mation of deposit behavior of households on the market of financial services]. Zhytomyr: TOV «Vydavnychiy dim «Buk-Druk»». 212 p. (in Ukrainian).

4. Kupchenko, V.H. (2011). Teoretychni osnovy mekhanizmu transformatsii zaoshchadzen naselennia v investysii v natsionalnu ekonomiku [Theoretical foundations of the mechanism of transformation of population savings into investments in the national economy]. *Efficient economy*. No. 11. available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2279>.

5. Kustovska, O.V. (2005). Metodolohiia systemnoho pidkhodu ta naukovykh doslidzhen: Kurs lektsii [Methodology of the system approach and scientific research: Course of lectures]. Ternopil: Ekonomichna dumka. 124 p. (in Ukrainian).

6. Lozychenko, O. (2023). Zastosuvannia systemnoho pidkhodu do obgruntuvannia sutnosti systemy derzhavnoho rehuliuвання zaoshchadzen domohospodarstv [Application of a systemic approach to substantiating the essence of the system of state regulation of household savings]. *Economy and society*. No. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-51>.

7. Lozychenko, O. (2022). Teoretychni polozhennia realizatsii derzhavnoho rehuliuвання zaoshchadzen domohospodarstv [Theoretical provisions of implementation of state regulation of household savings]. *Problems and prospects of economics and management*. No. 1(29). Pp. 14 – 21. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1\(29\)-14-21](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1(29)-14-21).

8. Popelo, O.V., Dubyna, M.V., Tarasenko, A.V. (2023). Derzhavne rehuliuвання rozvytku innovatsiino-informatsiinykh tekhnolohii u sferi finansovykh posluh [State regulation of the development of innovative information technologies in the field of financial services]. *Business Inform*. No. 9. Pp. 241–248. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-241-248>.

9. Popelo, O.V., Kholiavko, N.I., Dubyna, M.V., Tarasenko, A.V. (2022). Vplyv innovatsiino-informatsiinykh tekhnolohii finansovykh ustanov na transformatsiiu finansovoi povedinky domohospodarstv [Influence of innovative information technologies of financial institutions on the transformation of financial behavior of households]. *Problems of the economy*. No. 1. Pp. 105 – 112.

10. Pro zasady derzhavnoi rehuliatornoi polityky u sferi hospodarskoi diialnosti: Zakon Ukrainy vid 11.09.2003 № 1160-IV [On the principles of state regulatory policy in the field of economic activity: Law of Ukraine dated September, 11. 2003. No. 1160-IV]. available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.

11. Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti : Zakonu Ukrainy vid 05.04.2007 № 877-V [On the ba-

sic principles of state supervision (control) in the field of economic activity: Law of Ukraine dated 04.05.2007. No. 877-V]. available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#doc_info.

12. Senyshyn, O.S., Horyn, M.O., Kundyt'skyi, O.O. (2014). Derzhavne rehuliuвання ekonomiky [State regulation of the economy]. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. 334 p. (in Ukrainian).

13. Chechel, O. (2014). Pryntsypy ta mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky [Principles and mechanism of state regulation of the economy]. *Democratic governance*. Vol. 13. available at: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26787/chechel.pdf>.

14. Shaposhnykov, K.S., Kotelevets, D.O. (2022). Rol derzhavnoho rehuliuвання u rozvytku tsyfrovoi ekonomiky [The role of state regulation in the development of the digital economy]. Financial instruments for the sustainable development of the economy: materials of the 4th International Scientific and Practical Conference (May 12, 2022). Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t. Pp. 58 – 61 (in Ukrainian).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 05.12.2023